

27.3.2016

היום צפויה לעבור בקריאה ראשונה במליאת הכנסת הצעת חוק יסוד: הכנסת (השעיית חברי כנסת). הצעת החוק מעניקה סמכויות לחברי הכנסת להשעות או להדיח חברי כנסת מכהנים, בהליך פוליטי, ולפגוע בזכות לבחור ולהיבחר. סמכויות אלה פוגעות ביסודות הדמוקרטיה.

השעיית חברות וחברי כנסת פוגעת בזכות לבחור ולהיבחר, שהיא זכות יסוד חוקתית במשטר דמוקרטי. בראש ובראשונה, זכות זו מבטאת את זכותו של הפרט להיות אוטונומי, לבטא את השקפתו, להתאגד לשם קידום רעיונותיו, ולבטא את רעיונותיו באופן חופשי במסגרת חופש הביטוי שלו.

בנוסף, השעיית חברי כנסת פוגעת במגוון הדעות, ואף יכולה להביא להדרת קבוצות שלמות הן מבחינת ההצגה של השקפת עולמו, והן מבחינת השתתפותן ממש בהליך הדמוקרטי, שספק שירצו לקחת בו חלק כאשר עמדתן אינה מיוצגת. העדר מגוון הדעות האמיתי פוגע במהות ההליך הדמוקרטי, שכן באופן זה לא מתקיים דיון פוליטי אמיתי ומלא, תוצאות הבחירות לא ישקפו את מגוון עמדות הבוחרים, ועמדותיהם וצרכיהם לא יובאו בחשבון על ידי מי שייבחר ויקדם את המדיניות בישראל לאחר הבחירות.

כידוע, חופש ביטוי מתבטא דווקא בכיבוד ובהכלה של עמדות הקיצון, שקשה לקבל ולעכל, בהגנה על זכותם של הדוברים ושמירה על הלגיטימיות שלהם, ובהימנעות מהדרתם ומדה-לגיטימציה שלהם. חברה דמוקרטית וחופשית אמורה להכיל את כל מגוון הדעות בחברה, לתת להן מקום ולכבדן.

יש לזכור כי חוק יסוד: הכנסת מתיר במקרים מסוימים לפסול מועמדים או רשימות מלהתמודד בבחירות. מנגנון הפסילה נועד להבטיח שלא יהיה ניצול לרעה של כלים דמוקרטיים כדי להביא לחיסולה של המדינה עצמה או של הדמוקרטיה. מאחר שמדובר בפגיעה בזכויות יסוד שהשלכות שלהן על הדמוקרטיה עצמה ועל זכויות הפרט מרחיקות לכת, יש להשתמש באפשרות הפסילה רק במקרי קיצון מובהקים וחד משמעיים, אחרת חוטאים למטרה של הגנה על עצם קיומה של המדינה ועל הדמוקרטיה שלה. ובכל מקרה, נראה שיש להעדיף דרכי פעולה קיצוניות פחות ככל שזה אפשרי.

אך הצעת החוק המדוברת מעניקה לוועדת הכנסת, ללא הביקורת של בית המשפט העליון, את הכוח להחליט על השעיית חברות וחברי כנסת, וזאת על אף שהינה גוף פוליטי. צריך לזכור, שלחברי הוועדה אינטרסים פוליטיים ואלקטוראליים, וכן השקפות עולם פוליטיות מובהקות, שעומדות בבסיס החלטתם בעניין פסילת חברי כנסת. יתר על כן, הם אינם מביאים בחשבון את השיקולים המשפטיים או את האיזונים הראויים להגנה על הדמוקרטיה ועל זכויות הפרט, כפי שראוי בסוגיה חשובה מעין זו. משמעות הדבר היא, כי מיעוטים פוליטיים, ובאופן ברור המיעוט הערבי בישראל, מצויים תחת איום מתמיד של שלילת זכותם לייצוג פוליטי, על כל המשמעויות וההשלכות הקשות של זה על קבוצות המיעוט ועל החברה בישראל בכלל.

אין מקום להשוות את המצב המשפטי בישראל לזה הקיים בארה"ב, כפי שנעשה. בארה"ב קיים אמנם הליך שמאפשר להדיח חבר בית הנבחרים או הקונגרס בשני שליש מהקולות. אבל השיטה בארה"ב היא שונה לחלוטין: ראשית, יש שם שתי מפלגות ולא ריבוי מפלגות, כך שלא רק שהרוב אינו יכול לרדוף את המיעוט, אלא שהמפלגה של המועמד חייבת לקחת חלק משמעותי בהליך ההדחה. נוסף על כך, ההליך שם מופעל (בפעמים הנדירות שעשו בו שימוש) בעיקר נגד מעשים פליליים קשים ומביכים (למשל כשהוגש כתב אישום או היה משפט שהסתיים בהרשעה), אלא שלגבי מעשים כאלה כבר קיים בישראל הליך הדחה אוטומטי שמעוגן בחוק. יתר על כן, הבחירות בארה"ב הן אזוריות, ולכן במקרה של הדחה על האזור לבחור נציג חדש מטעמו, וזאת בניגוד למוצע בהצעת החוק אצלנו – שחבר הכנסת הבא ברשימה יתמנה באופן אוטומטי, משמע שיקולים פרסונאליים יביאו להדחה ולמינוי המחליף.

לסיום, אין להעביר סוגיה חשובה זו של השעיית כהונתם של חברות וחברי כנסת לידי גורמים פוליטיים. על הממשלה וחברי הכנסת להגן על הדמוקרטיה הישראלית ולהגן על אחת הזכויות הבסיסיות ביותר של הפרט בישראל – החופש לבחור ולהיבחר, ולזכות על ידי כך לייצוג פוליטי, גם נוכח מחלוקות אידיאולוגיות והשקפות עולם שונות.